

kimsenin Allah'ı zikretmesinin yeterli sayılacağını, âdet haline getirilmedikçe bir ihtiyaçtan dolayı namazların cemedilmesinin câiz olduğunu söyledi (İbn Kudâme, III, 137).

İbn Sa'd, Ahmed b. Hanbel, Ebû'l-Hasan el-İclî, Ebû Hâtim er-Râzî ve Nesâî gibi hadis otoriteleri İbn Şübrüme'nin sika bir râvi olduğunu kabul etmişlerdir. İbn Hibbân da onu güvenilir saymakla birlikte yanıldığını belirtir. İbn Şübrüme'nin rivayet ettiği hadis sayısı yetmiş civarındadır. Vekî, onun isnadının ve kendisinden önceki nesilden rivayetinin az olduğunu, müsned ve merfû rivayetlerinin ve ona ilişkin haberlerin hemen hepsini bir araya getirmeye çalıştığını belirttikten sonra bu rivayetleri senedleriyle birlikte kaydeder (*Aḥbârü'l-kuḍât*, III, 37-52). Buhârî, *el-Câmî'u's-şâḫiḥ*'inde İbn Şübrüme'nin rivayetiyle istişhâd etmiş ve *el-Edebü'l-müfred*'de kendisinden rivayette bulunmuş, Tirmizî dışındaki *Kütüb-i Sitte* imamları da onun rivayetlerine kitaplarında yer vermişlerdir.

İbn Şübrüme'nin, döneminde ortaya çıkan kelâm problemlerine dair görüşleri hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Ancak Mu'tezile mezhebinin ilk imamlarından Amr b. Ubeyd kendisine cihada ve emir bi'l-ma'rûfa teşvik eden bir mektup yazmış, İbn Şübrüme de konu hakkındaki görüşlerini bir şiirle ifade ederek ona göndermiştir. Bu şiirde belirtildiğine göre İbn Şübrüme, emir bi'l-ma'rûf nehiy ani'l-münkeri "nâfile" (bir rivayete göre ise farz) sayar, âciz olduğu için yerine getiremeyenleri mâzur görür ve kınanmalarını tasvip etmez, bunun halka kılıç çekerek yapılamayacağını söyler (Vekî, III, 91-92). Dolayısıyla emir bi'l-ma'rûfu mezheplerinin beş temel esasından biri sayan Mu'tezile'den ve bu yolda kılıç çekmeyi mubah sayan Hâriciler'den farklı düşünmekte ve şiirin bütünlüğü dikkate alındığında onun emir bi'l-ma'rûfün hükmünü "nâfile" saydığı rivayeti daha doğru görünmektedir. Nitekim cihad eden müslümanları Allah yolunun yardımcıları olarak nitelemekle birlikte cihadın vâcib olmadığını savunurdu (Tahâvî, III, 509). Ancak İbn Şübrüme'nin, emir bi'l-ma'rûfu yerine getirebilmek için güçlü olmayı ve bir zarar gelmesi ihtimalinin bulunmamasını şart koştuğu anlaşılmaktadır (Buhârî, "Tefsîr", 8/6; "Fiten", 20). Öte yandan İbn Şübrüme'nin, Hz. Ali'den kendisine sahih yolla gelen bir hadisi diğerlerine tercih

ettiğini söylemesi (Vekî, I, 91), Zeyd b. Ali'den rivayette bulunması (a.g.e., III, 75) ve Ebû Ca'fer et-Tûsî'nin onu Şii imamlarından Ebû Muhammed Ali b. Hüseyin ve Ca'fer es-Sâdık'ın öğrencileri arasında sayması (*Ricâlü't-Tûsî*, s. 97, 228), Ehl-i beyt ile ilişkisini ve onlara sevgisini ortaya koysa bile Şii düşünceyi desteklediğini göstermez. Emevî ve Abbâsiler döneminde resmî görev almış olması, hadisçilerin onun bir fırkaya mensubiyetini belirtmemeleri gibi hususlar esas alındığında İbn Şübrüme'nin itikadî görüşlerinde Selef yolunu benimsediği söylenebilir.

İbn Şübrüme'den günümüze herhangi bir eser intikal etmiş olmamakla birlikte bazı kaynaklarda ona nisbet edilen biri hadis ilmine, diğeri ferâize dair iki yazılı metinden söz edilir. Bir devlet adamının Hz. Peygamber'den rivayet ettiği hadislerin kaynağını sorması üzerine kendisinde bulunan bir kitaptan naklettiğini belirtmiştir (Vekî, III, 117). Kâtib Çelebi ise Ebû Hanîfe zamanında İbn Ebû Leylâ ile İbn Şübrüme'nin ferâize dair eser yazdıklarını kaydeder (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1245). Şairliğinden de söz edilen İbn Şübrüme'nin şiirlerinden bir kısım örnekler çeşitli eserlerde günümüze ulaşmıştır (İbn Sa'd, VI, 351; Câhiz, I, 337; III, 146; İbn Kuteybe, s. 494; Vekî, III, 90-101; İbn Hamdûn, II, 99).

BİBLİYOGRAFYA :

Dârimî, "Muḥaddime", 24, 51; Buhârî, "Şehâdât", 20, "Tefsîr", 8/6, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 34, "Talak", 4, "Fiten", 20, "Aḥkâm", 31; a.mlf., *et-Târîḫü'l-kebir*, V, 117; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI, 208, 350-351; Yahyâ b. Ma'in, *et-Târîḫ*, II, 312-313; Halîfe b. Hayyât, *et-Târîḫ* (Ömerî), s. 361, 421; Ahmed b. Hanbel, *el-İlel* (Vasiyyullah), I, 252, 376-377, 419, 488; II, 436, 538; III, 39, 205, 478; Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, I, 98, 336-338; II, 146, 315; III, 146; İclî, *eş-Şikât*, s. 259-261; Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târîḫ*, I, 128, 703; II, 24, 45, 610-615, 674, 677, 708, 709, 813; III, 102, 171, 547, 549; IV, 217; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 470-471, 494; Vekî, *Aḥbârü'l-kuḍât*, I, 5, 24, 91, 358; III, 26, 36-129, 131, 132, 148, 356; Taberî, *Târîḫ* (Ebû'l-Fazl), VII, 159, 179, 191; Tahâvî, *Muḥtaşaru lḥ-tilâfi'l-ulemâ'* (nşr. Abdullah Nezîr Ahmed), Beyrut 1416/1995, II, 257; III, 331, 386, 509; ayrıca bk. I-V, tür.yer.; İbn Ebû Hâtim, *eş-Şikât*, VIII, 364; Cessâs, *el-Fuḫḫûl fi'l-uşûl* (nşr. Uceyl Câsim en-Neşmî), Küveyt 1994, II, 173; IV, 67; Ebû Ca'fer et-Tûsî, *Ricâlü't-Tûsî* (nşr. M. Sâdık Âl-i Bahrülulûm), Kum 1961, s. 97, 228; Hatib, *Târîḫü Bağdâd*, VII, 255, 258; XIII, 315-316; a.mlf., *el-*

Fakih ve'l-mütefakkih (nşr. İsmâil el-Ensârî), Beyrut 1400/1980, I, 186, 204; II, 129, 198; İbn Abdülber, *el-İstizkâr* (nşr. Abdülmü'tî Emîn Kal'acî), Beyrut 1414/1993, XXX, 74-75; Şîrâzî, *Tabakâtü'l-fukahâ'*, s. 84; İbn Hamdûn, *et-Tezkiretü'l-Ḥamdüniyye* (nşr. İhsan Abbas - Bekir Abbas), Beyrut 1996, II, 99, 476; VII, 211, 228, 243, 290; VIII, 154, 155, 286; IX, 262, 280; İbn Kudâme, *el-Mugnî* (nşr. Abdülmuḥsin el-Türkî - Abdülfettâh Muhammed el-Hulv), Kahire 1992, III, 137; VIII, 191; XV, 459; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, V, 228, 249, 528, 585; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XV, 76-80; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, V, 232; VI, 347-349; a.mlf., *Târîḫü'l-İslâm: sene 141-160*, s. 193-195; Bezzâzî, *Menâkıbü Ebî Hanîfe*, Beyrut 1401/1981, II, 105, 497, 499; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 250-251; Süyûtî, *el-Vesâ'il ilâ ma'rifeti'l-evâ'il* (nşr. İbrâhîm el-Adevî - Ali Muhammed Ömer), Kahire 1980, s. 111; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1245; Osman Öztürk, *Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle*, İstanbul 1973, s. 37-38; J.-C. Vadet, "İbn Şubruma", *EP* (İng.), III, 938; Nâsir Güzeşte, "İbn Şubruma", *DMBİ*, IV, 64-65.

ŞÜKRÜ ÖZEN

İBN ŞÜHEYD

(ابن شهيد)

Ebû Âmir Ahmed b. Abdilmelik
b. Ahmed b. Şüheyd el-Eşcaî el-Kurtubî
(ö. 426/1035)

Edip, şair ve devlet adamı.

382'de (992) Kurtuba'da (Cordoba) doğdu. Soyü Gatafân kabilesinin Eşca' koluna dayanır. 162 (778) yılında önce Endülüs'e gelip yerleşen atası Şüheyd, Emevî yönetiminin yüksek seviyeli memurlarındandı. Oğlu İsmâîl Muhammed zamanında (852-886) vezirlik yaptı. İbn Şüheyd'in büyük dedesi Şüheyd b. İsmâ, III. Abdurrahman döneminde vezirliğe getirilmiş (317/929), yine vezirlik yapan dedesi Ebû Ömer Ahmed 327 (939) yılında "zü'l-vizâreteyn" unvanını aldı. İyi bir edip olan dedesinden edebiyata ve şiire dair ilk dersleri alan İbn Şüheyd dedesi sayesinde Emevî idaresiyle yakın ilişki kurdu. *et-Târîḫü'l-kebir fi'l-aḥbâr 'ale's-sinîn* adlı eseriyle tanınan babası Ebû Mervân Abdülmelik de Âmirî Hükümdarı İbn Ebû Âmir el-Mansûr'a vezirlik yaptı ve uzun süre valilik görevinde bulundu. İbn Şüheyd, babasının 393'te (1003) vefatı üzerine Âmiriler'den Mansûr b. Ebû Âmir'in ve daha sonra onun oğulları Abdülmelik el-Muzaffer ile Abdurrahman el-Me'mûn'un himayesine girdi. İyi bir eğitim gördü; şiir, edebiyat, tarih, fıkıh, felsefe ve tıpla ilgilendi.

İbn Şüheyd'in hocaları hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Ancak eserlerinden Doğulu ve Endülüslü âlim ve şairlerin ki-

taplarını ve divanlarını okuduğu, bunlardan büyük ölçüde istifade ettiği anlaşılmaktadır. Aristokrat bir çevrede yetişmesi İbn Şüheyd'e devrin ileri gelen devlet ricâli, ilim adamı, edip ve şairleriyle tanışma ve onlardan faydalanma imkânı sağladı. Kurtuba sarayında düzenlenen ilmi ve edebî meclislere katıldı. Eski ve yeni şairlere ait divanları inceleyerek kültürünü geliştirdi. Özellikle edebiyat ve şiirde temayüz ederek çocuk denemek yaşta ünlü edip ve şairlerle yarışacak seviyeye ulaştı. Son hâmisî Abdurrahman el-Memûn, Emevî hilâfetine merkezi Kurtuba'ya yaptığı saldırıda yenilip öldürüldüğünde henüz on yedi yaşında idi. İbn Şüheyd bu olaydan sonra Emevî hükümdarlarına karşı mesafeli davranmaya başladı. Aşırı hür düşünceli oluşu, gayri ciddi ve dine aykırı davranışları, alaycı ve keskin dili, edip ve şairleri insafsızca eleştirmesi gibi sebepler yüzünden Hammûdîler devrinde bir süre hapsedildi. Onun bu davranışları maddî sıkıntılarla karşılaşmasına, dost ve arkadaş çevresini yitirmesine yol açtı.

Âmirîler döneminde şeref pâyesi olarak kendisine verilen "sâhibü's-şurta" makamı dışında (İbn Bessâm eş-Şenterînî, I, 195) herhangi bir göreve getirilmeyen İbn Şüheyd'i, Hammûdîler'in 413 (1023) yılında Kurtuba'dan uzaklaştırılmasından sonra kırk yedi gün tahtta kalabilen Emevî Halifesi V. Abdurrahman (b. Hişâm) vezir olarak tayin etti (a.g.e., I, 50). V. Abdurrahman'dan sonra hilâfete getirilen Müstekfî-Billâh III. Muhammed (b. Abdurrahman), önceki halifeyi öldürtüp vezirlerini de hapsedmeye başlayınca sıranın kendisine geleceğini anlayan İbn Şüheyd, Kurtuba'yı terk ederek Mâleka'da (Malaga) hüküm süren Hammûdî hânedarından Yahyâ b. Hammûd'a sığındı. III. Muhammed'in hilâfetten uzaklaştırılması üzerine 416 (1025) yılında Kurtuba'ya geri döndü. İki yıllık bir aradan sonra Emevîler'den III. Hişâm (b. Muhammed) halife olduğunda İbn Şüheyd'i kendisine danışman tayin etti. Son Emevî halifesi III. Hişâm'ın 422'de (1031) hilâfetten düşürülmesiyle İbn Şüheyd'in devlet yönetiminde üstlendiği görevler de son buldu. Hayatının son üç yılında edebî çalışmaların yanında Kurtuba'da düzenlenen ilim ve edebiyat meclislerine devam eden İbn Şüheyd 425 (1034) yılının başında felç oldu. Bu dönemde, hastalığının da etkisiyle Allah'a yönelerek tam bir teslimiyet ve tevazu içerisinde O'ndan mağfiret dileyen

şiiirler yazdı. 29 Cemâziyelevvel 426 (11 Nisan 1035) tarihinde vefat etti.

Kendisinden önceki şairlerin işlediği konuları onlardan farklı şekil ve ifadelerle ele alan İbn Şüheyd medih, hicâ, fahr, gazel, tasvir, risâ, mücûn, hamriyyât, zühd ve hikemiyyât gibi geleneksel temaları içinde yaşadığı zamana, çevreye ve çağının zevklerine uygun bir yaklaşımla yenilemiştir. Şiiri bir kazanç vesilesi veya bir eğlence vasıtası olarak değil sevinç, mutluluk, üzüntü ve kızgınlığını dile getirmek için kullanmıştır. Şiirlerinde zaman zaman mâna ve lafızlarla oynadığı ve okuyucuyu düşünmeye sevkettiği görülmektedir. Ancak İbn Şüheyd, şöhretini şiirinden çok edebî nesirlerine ve risâlelerine borçludur. Risâlelerinde kullandığı hayal içerikli hikâye üslûbu bu üslûbun Arap nesrinde görülen ilk örneklerindedir. Edebî tenkit ağırlıklı nesirlerinde daha çok kişileri ve hayvanları tasvir eden İbn Şüheyd'in nesriyle Câhiz'in nesirleri arasındaki benzerlik onun Câhiz'den etkilenmediğini göstermektedir.

İbn Şüheyd mükemmel şiir ve nesrin ilkelerini tesbite çalışmış, bu ilkelerin dışına çıkan edip ve şairleri şiddetle eleştirmiştir. Ona göre şiir söylemek ve nesir yazmak, ezberlemek ya da öğrenmekle değil doğuştan gelen bir yetenekle mümkündür (Ahmed Dayf, s. 55; Zekî Mübârek, I, 330; II, 58). Bundan dolayı şiir ve nesir sanatlarını öğretenleri ve öğrenmeye çalışanları eleştirmiş (İbn Bessâm eş-Şenterînî, I, 240), fizikî özelliklerle yetenek arasındaki ilişki olduğunu söyleyerek insanın biyolojik yapısının düşünce sistemine de yansıtıldığını ispata çalışmıştır (a.g.e., I, 243).

Câhiliye döneminden kendi zamanına kadar olan şiirin her türünden faydalanan İbn Şüheyd, şiirin ve nesrin zamanın ve zevklerin değişmesiyle hissedilir bir değişim geçirdiğini belirtmiş (a.g.e., I, 237-238), edebî eleştiri konusunda ortaya koyduğu görüşlerde taklitçiliği şiddetle eleştirmiştir. Çalışmalarında Doğu'yu esas aldığından Endülüs'e has yeni bir edebî akıma karşı çıkmış, bu sebeple Endülüs'e özgü müveşşah türü şiire ve zecellere iltifat etmemiştir.

Eserleri. 1. *Risâletü't-tevâbi' ve'z-zevâbi'* (*Şeceretü'l-fükâhe*). İbn Şüheyd bu eserinde cinler âlemine yaptığı hayalî bir seyahati anlatır. Züheyr b. Hümeyr adındaki cini vasıtasıyla Câhiliye döneminden kendi zamanına kadar gelen şair ve yazarların cinleriyle ilgi kurar, onlara şiir ve nesirlerinden parçalar okumak sure-

tiyle üstünlüğünü tasdik ettirir. Bu arada dil, edebiyat, şiir, nesir ve edebî tenkit hakkındaki görüşlerini dile getirir; bu konulardaki görüşlerini savunur, hasımlarını alaya alarak onları tenkit eder. Cinleri vasıtasıyla önceki edip ve şairlerle yaptığı yarışma niteliğindeki edebî tartışmaları zikreder. İbn Şüheyd, bu eserini yazarken Câhiz'in *Kitâbü'l-Hayevân* ve *Risâletü't-Terbî' ve't-tedvîr*'inden, Bediüzzaman el-Hemedânî'nin *Maķâmât*'i gibi eserlerden etkilenmiş olmalıdır. İbn Şüheyd kendisinden sonraki birçok edibe ilham kaynağı olmuştur. *Risâletü'l-ğufrân*'ında uhrevî âleme hayalî yolculuğunu anlatan Ebû'l-Alâ el-Maarrî ile (Karaaslan, s. 46-59) *İlâhi Komedya*'nın yazarı Dante Alighieri bunlar arasında sayılabilir. *Risâletü't-tevâbi'*'den günümüze sadece İbn Bessâm'ın *ez-Zahîre*'de naklettiği bölümler ulaşmıştır (I, 245-281, 283-301). Butrus el-Bustânî, *ez-Zahîre*'deki bu parçaları bir araya getirerek müellif ve eseri hakkında yaptığı araştırma ile birlikte yayımlamış (Beyrut 1951, 1966, 1980), aynı parçaları Tefvik Hamdî de neşretmiştir (Tunus, ts.). *Risâletü't-tevâbi'*i Elias Teres İspanyolca'ya (Barcelona 1956), James T. Monroe İngilizce'ye (Berkeley 1971) tercüme etmiştir. Risâle üzerinde Abdülazîz Şübeyl tarafından *el-Binyetü'l-kaşâşiyye fi Risâletü't-tevâbi' ve'z-zevâbi'* adıyla bir çalışma yapılmıştır (Tunus 1990). 2. *Dîvânü İbn Şüheyd*. Şairin çeşitli kaynaklarda dağılık halde bulunan şiirleri Charles Pellat (Beyrut 1964), Ya'kûb Zekî (Kahire 1969) ve son olarak da Muhyiddin Dîb (Beyrut 1417/1997) tarafından derlenerek yayımlanmış, James Dickie, Ya'kûb Zekî'nin derlediği divanı İspanyolca'ya çevirmiştir (Cordoba 1977). 3. *Hânütü 'Atîâr* (nşr. Muhammed b. Tavî et-Tancî, Kahire 1951). İbn Şüheyd'in *el-Halvâ*, *el-Berd ve'n-nâr ve'l-ħaṭab*, *Keşfü'd-dek* ve *İzâhu's-şek* adlı eserleri kaynaklarda zikredilmektedir.

İbn Şüheyd hakkında yapılan başlıca çalışmalar şunlardır: Charles Pellat, *İbn Şüheyd el-Endelüsî: Hayâtühû ve ârâ'ühû* (Amman 1965); Hâzım Abdullah Hıdır, *Ebû 'Âmir b. Şüheyd el-Endelüsî: Hayâtühû ve edebühû* (Bağdad 1984); İbn Şüheyd *el-Endelüsî* (Bağdad 1984); Mustafa Aydın, *İbn Şüheyd ve Edebî Kişiliği* (doktora tezi, 1992, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü); Abdullah Sâlim el-Mi'tânî, *İbn Şüheyd el-Endelüsî ve cühûdühû fi'n-naḫdî'l-edebî* (İskenderiye 1994).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Şüheyd, *Risâletü'l-tevâbi' ve'z-zevâbi'* (nşr. Butrus el-Bustânî), Beyrut 1951, neşre-
dinin girişi, s. 7-113; Seâlibî, *Yetimetü'd-deh*, II,
41-58; Humeydî, *Cezvetü'l-muktebis* (nşr. Mu-
hammed Tâvî et-Tancî), Kahire 1386/1966, s.
133-136; Feth b. Hâkân el-Kaysî, *Ma'mahu'l-
enfûs ve mesrahu't-te'ennûs fî mülehi ehli'l-
Endelûs*, İstanbul 1302, s. 19-22; İbn Bessâm
eş-Şenterîni, *ez-Zahîre*, I, 32, 191-336; İmâdüd-
din el-İsfahânî, *Haridetü'l-kaşr ve ceridetü'l-
'aşr* (nşr. Âzertâş Âzernûş), Tunus 1972, III, 555-
561; Dabbî, *Buğyetü'l-mültemis*, s. 191-194;
Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebâ'*, III, 220-224; İbn Dih-
ye, *el-Mu'trib* (nşr. İbrâhîm el-Ebyârî v.dğr.), Ka-
hire 1954, s. 158-163; İbnü'l-Ebbâr, *I'tâbü'l-
küttâb* (nşr. Sâlih el-Eşter), Beyrut 1406/1986,
s. 201-203; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 116-118;
İbn Saîd el-Mağribî, *el-Mugrib* (nşr. Şevkî Dayf),
Kahire 1953, I, 78-85; Zehebî, *A'lâmü'n-nübe-
lâ'*, XVII, 501-502; Safedî, *el-Vâfi*, VII, 144-148;
Makkarî, *Nefhu't-tîb*, I, 356-362, 380-382, 621-
623; III, 244-246, 358-362; R. Dozy, *Historie de
los musulmanes de espana*, Madrid 1984, III,
274-278; Ahmed Dayf, *Belâğatü'l-'Arab fî'l-En-
delûs*, Kahire 1342/1924, s. 43-60; Zekî Mübâ-
rek, *en-Neşrü'l-fennî fî'l-ğarnî'r-râbi'*, Beyrut
1352/1934, I, 317-332; II, 58, 368-387; Brockel-
mann, *GAL Suppl.*, I, 429; Ahmed Emîn, *Zuh-
rû'l-İslâm*, Kahire 1966, III, 210-215; Sezgin,
GAS, III, 679-698; Şevkî Dayf, *el-Fen ve mezâhi-
büh*, Kahire 1977, s. 321-324; Don José Manuel
Continente Ferrer, "Consider Acciones en Terno a
las Relaciones entre la Risâlat al-Tawâbi'
wa-l-zawâbi' de Ibn Şuhayd Y la Risâlat al-
Gufrân de al-Ma'arri", *Actas de las jornadas
de Cultura Arabe e Islamica* (1978), Madrid
1981, s. 125-133; Abdülvehhâb b. Mansûr, *A'lâ-
mü'l-Mağribî'l-'Arabî*, Rabat 1403/1983, III, 51-
63; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, IV, 454-461;
Hannâ el-Fâhûrî, *el-Mûcez fî'l-edebî'l-'Arabî ve
lârîhîh*, Beyrut 1985, III, 68-89; İhsan Abbas,
Târîhu'l-edebî'l-Endelûsî, Beyrut 1985, s. 270-
302, 334-340; a.mlf., "İbn Şüheyd el-Endelûsî
ve Şârl Bella", *Ebhâş*, XIX/3-4, Beyrut 1966, s.
395-407; Nasuhi Ünal Karaaslan, *Ebû'l-Alâ el-
Ma'arri*, Erzurum 1989, s. 46-61; *The Legacy of
Muslim Spain* (ed. Salma Khadra Jayyusi), Lei-
den 1992, s. 335-342; M. Abdülmün'im Hafâcî,
el-Edebü'l-Endelûsî, Beyrut 1412/1992, s. 612-
617; Sâlihîyye, *el-Mu'cemü's-şâmil*, III, 404; Ah-
med Heykel, *el-Edebü'l-Endelûsî*, Kahire 1994,
s. 367-394; Abdülkerîm Halîfe, *İbn Hazm el-
Endelûsî*, Beyrut, ts., s. 56-59; Ch. Pellat, "İbn
Hazm, İbn Suhayd et la Poésie Arab", *al-Mulk*,
III, Cordoba 1963, s. 89-98; a.mlf., "İbn Shu-
hayd", *ElP* (İng.), III, 938-940; James Dickie,
"İbn Şuhayd", *al-Andalus*, XXIX, Madrid 1964,
s. 243-310; a.mlf., "The Diwân of Ibn Shuhaid
al-Andalusi", *BSOAS*, XXXV (1972), s. 144-145;
Tevfik Bekâr, "Cedeliyyetü'l-mümâsele ve'l-mu-
kâbele fî't-Tevâbi' ve'z-zevâbi' li'bn Şüheyd",
Mecelletü Dirâsât Endelûsiyye, sy. 3, Tunus
1410/1989, s. 71-80; Selim Reyhân, "Fî't-te'â-
mül ma'a't-Tevâbi' ve'z-zevâbi' li'bn Şüheyd
ve te'addüdi revâfidihâ", a.e., sy. 18 (1418/
1997), s. 5-26; Yûnus Şenevân, "eş-Şüre ve
mevzû'âtühâ fî şî'ri İbn Şüheyd el-Endelûsî",
a.e., s. 27-47; Âzertâş Âzernûş – Mihrân Erzen-
de, "İbn Şüheyd", *DMBİ*, IV, 94-99.

MUSTAFA AYDIN

İBN ŞÜREYH

(ابن شريح)

Ebû Abdillâh Muhammed
b. Şüreyh er-Ruaynî el-İşbîlî
(ö. 476/1084)

Kıraat âlimi.

392'de (1002) İşbîliye'de (Sevilla) doğ-
du. Mısır'dan gelerek Endülüs'e yerleşen
Ebû'l-Abbas Tâcüleim Ahmed b. Ali'den
kıraat dersleri aldı. Ebû Amr Osman
b. Ahmed el-Kayşetâfî'den ve Muham-
med b. Tayyib el-Kehhâl, Ahmed b. Mu-
hammed b. Abdülazîz el-Yahsubî gibi
hocalardan hadis dinledi. 433 (1042) yı-
lında seyahate çıkarak Mısır'da âfi isnad
sahibi Ebû'l-Abbas İbn Nefîs ile Ebû Ali
Hasan b. Muhammed el-Bağdâdî'nin kı-
raat derslerine devam etti. İbn Nefîs'ten
ayrıca hadis dinledi. Ebû Zer Abd b. Ah-
med el-Herevî'den Buhârî'nin *el-Câmi'u's-
şâhîh*'ini okudu ve icâzet aldı (İbn Beşkü-
vâl, s. 533). Mısır'dan sonra hac farızasını
yerine getirmek üzere gittiği Mekke'de
bir müddet kalarak Ebû'l-Hasan Ahmed
b. Muhammed el-Kantârî'nin kıraat ders-
lerini takip etti. Mekkî b. Ebû Tâlib'le gö-
rüşerek kendisinden faydalandı ve icâ-
zet aldı.

İbn Şüreyh Endülüs'e döndükten sonra
İşbîliye hatipliği görevini üstlendi; şeyhü'l-
kurrâ oldu. *el-Kâfî* adlı eserini yazıp oku-
tmaya başladı. Oğlu Ebû'l-Hasan Şüreyh
ile İlsâ b. Hazm, Ebû'l-Abbas İbn Ayyûn
kendisinden kıraat ve hadis tahsil eden
öğrencileri arasında yer alır. Başta kıraat
olmak üzere sarf, nahiv, hadis ve fıkıh
alanlarında saygın bir yere sahip olan ve
rivayetlerinde sika kabul edilen İbn Şü-
reyh 4 Şevval 476'da (14 Şubat 1084) İş-
bîliye'de vefat etti.

Eserleri. İbn Şüreyh'in günümüze ula-
şan tek eseri *el-Kâfî fî'l-kırâ'âti's-seb'*
adını taşımaktadır. Brockelmann, yazma
nüshaları Hacı Selim Ağa Kütüphanesi ile
(nr. 7, vr. 58-101) Dârü'l-kütübî'l-Mısıriyye'de
(nr. 614) bulunan eserin Ebû Hafs Ömer
b. Kâsım el-Ensârî'nin *Kitâbü'l-Muğar-
rer* adlı kitabının kenarında neşredildiğini
söylemektedir (*GAL Suppl.*, I, 722). Mü-
ellifin kaynaklarda adı geçen diğer eser-
leri de şunlardır: *et-Tezkîr* (*et-Tezkire*),
İhtîşârü'l-Hüccce (Ebû Ali el-Fesevî'nin
el-Hüccce fî'l-kırâ'âti's-seb' adlı eserinin
muhtasarıdır), *Tebşiratü't-tezkire*, *Nüz-
hetü't-tebsıra*.

BİBLİYOGRAFYA :

Mekkî b. Ebû Tâlib, *el-İbâne 'an me'âni'l-kı-
râ'ât*, Kahire 1379/1960, s. 40-41; İbn Beşküvâl,
eş-Şıla, s. 553; Dabbî, *Buğyetü'l-mültemis*, Ka-
hire 1967, s. 81; Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâ'* (Al-
tikulaç), II, 772, 824-825; a.mlf., *A'lâmü'n-nü-
belâ'*, XVIII, 554-555; İbnü'l-Cezerî, *Ğayetü'n-
Nihâye*, II, 153; a.mlf., *en-Neşr*, I, 67; Makkarî,
Nefhu't-tîb, II, 141; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1379;
Hediyyetü'l-'ârifîn, II, 74; Brockelmann, *GAL
Suppl.*, I, 722; Abdüsselâm Ahmed Kenûnî, *el-
Medresetü'l-Kur'âniyye fî'l-Mağrib mine'l-fet-
hi'l-İslâmî itâ İbn 'Atıyye*, Rabat 1981, I, 97.

AHMET MADAZLI

İBN TABÂTABÂ, Ebû Abdullah

(أبو عبد الله ابن طباطبا)

Ebû Abdillâh Muhammed
b. İbrâhîm b. İsmâil
(ö. 199/815)

Abbâsî Halifesi Me'mûn'un
ilk yıllarında
Kûfe'de isyan eden
Şii-Zeydî lider.

Muhtemelen Medine'de doğdu. Hz. Ali
soyundandır. Babası (veya dedesi), dilin-
deki bozukluk yüzünden elbiseye "kabâ
kabâ" (كبا كبا) diyeceği yerde "tabâ tabâ"
(طبا طبا) demesi veya halk arasında hem
anne hem de baba tarafından Hz. Ali so-
yundan gelenlere (Seyyidü's-sâdât) tabâ-
tabâ denilmesi (*ElP*, III, 950) sebebiyle Ta-
bâtabâ lakabıyla anılmış, oğlu Ebû Ab-
dullah da İbn Tabâtabâ diye meşhur ol-
muştur.

Medine'de oturan İbn Tabâtabâ'nın hac
için Hicaz'a gelen Nasr b. Şebes adlı Iraklı
bir Şii ile tanışması hayatının seyrini de-
ğiştirdi. Bu yıllarda, Hârûnürreşid'in hilâ-
fetinin son dönemiyle Emîn zamanında
(809-813) uzunca bir süre sükûnet içinde
yaşayan Şiiler, Emîn ile Me'mûn arasında-
ki şiddetli mücadeleden sebep olduğu ka-
rışıklıkları fırsat bilerek özellikle Irak'ta
yeniden faaliyete başlamışlardı. Nasr'ın
asil amacı, Ehl-i beyt mensupları içinde
Abbâsîler'e karşı yürütülecek bir hareke-
tin lideri olma vasfına sahip birini bul-
maktı. Nasr, aradığı özelliklerin İbn Ta-
bâtabâ'da bulunduğunu görünce onunla
iş birliği yapmaya karar verdi. Abbâsî-
ler'in Ali evlâdının hilâfet haklarını gas-
bettiklerini, onlara baskı yaptıklarını ve
zulmettiklerini söyleyince bu sözlerden
etkilenen İbn Tabâtabâ onunla el-Cezîre'de
buluşup faaliyete başlamak için söz-
leşti. Kısa bir müddet sonra da bazı men-
supları ile birlikte el-Cezîre'ye gidip Nasr
ile buluştu. Taraftarlarını toplayıp duru-
mu anlatan Nasr ise onlardan beklediği